

Smiljana Zrilić¹⁵⁴
 Violeta Valjan Vukić¹⁵⁵
 Zdenka Jerkin¹⁵⁶

PRILOG ISTRAŽIVANJU STAVOVA RODITELJA O INKLUZIJU DJECE S TEŠKOĆAMA U USTANOVE RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

UDK: 373.2-056.24

DOI: <https://doi.org/10.59014/OAZV7538>

Sažetak

Inkluzivni odgoj i obrazovanje obuhvaća zajedništvo u vrijednostima, pristupu, postupanju i praksi koja ističe pravo djeteta i njegove obitelji. Demokratizacijom društva rani i predškolski odgoj i obrazovanje postaje temelj za izgradnju inkluzivnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovnom sustavu. Inkluzija djece s teškoćama u redoviti odgojno-obrazovni sustav pozitivno utječe na njihovo ponašanje i učenje pa se tako postiže jednakost njihovih obrazovnih mogućnosti. Iako postoje brojna istraživanja o stavovima roditelja djece urednog razvoja o uključivanju djece s teškoćama u redovite vrtiće, oni se razlikuju, a novija istraživanja pokazuju sve pozitivnije stavove. To znači da smo odmaknuli od same integracije. Važno je naglasiti kako danas općeprihvaćeni socijalni model polazi od pretpostavke da su položaj osoba i djece s teškoćama i njihova diskriminacija društveno uvjetovani. Kao osnovni problem naglašava se odnos društva prema njima. Inkluzija promovira aktivnosti koje pomažu djeci s teškoćama da razviju svoj puni individualni potencijal, da postanu samostalni i sudjeluju u široj društvenoj zajednici. U radu su predstavljeni rezultati istraživanja na slučajno odabranom uzorku od 284 roditelja djece urednog razvoja koja su u skupini s djecom koja imaju teškoće. Jedan dio pitanja odnosio se na stavove roditelja o uključivanju djece s autizmom, kao sveobuhvatnom razvojnom poremećaju koji zbog teškoća u socijalnim interakcijama i komunikaciji općenito zahtijeva i najveći angažman odgojitelja i roditelja. Valja naglasiti kako su se istraživanju odazvali u najvećem postotku mlađi i visoko obrazovani roditelji čiji su se stavovi pokazali izrazito pozitivni.

Ključne riječi: inkluzija, stavovi roditelja, djeca s teškoćama, vršnjaci

154 Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Sveučilište u Zadru, szrilic@unizd.hr

155 Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Sveučilište u Zadru, vvukic@unizd.hr

156 Dječji vrtić „Maslina“, Tribunj, zdenka.jerkin5@gmail.com

Uvod

Inkluzivni odgoj i obrazovanje obuhvaća zajedništvo u vrijednostima, pristupu, postupanju i praksi koja ističe pravo djeteta i njegove obitelji. Djeca i učenici s teškoćama niz godina bili su institucionalizirani i marginalizirani u društvu. Razvojem svijesti društva o vrijednosti svakog pojedinca javlja se inkluzija kao pokret u okviru socijalnog modela. Djeca s teškoćama uključena su u sve oblike odgojno-obrazovnog rada u redovitom vrtiću i/ili školi u Republici Hrvatskoj. Iako su stvorene pretpostavke za inkluziju (zakonski okvir, modeli školovanja, diferencirani kurikulumi, angažiranost suradnika, treći odgojitelj, pomoćnik u nastavi), još uvijek, međutim, nailazimo na brojne nedoumice i nesuglasice. Uključivanjem djece s teškoćama u redoviti odgojno-obrazovni sustav nastoji se poticati njihov razvoj i socijalizacija. U skladu s tim, odgojitelj mora posjedovati specifične kompetencije, dodatnu edukaciju i entuzijazam za rad u inkluziji. Pintarić Mlinar (2014) ističe kako su značajni čimbenici inkluzije djece s teškoćama profesionalizam cijelog osoblja vrtića, njihova vizija, razina deklarirane inkluzivne politike primjenjive u praksi, edukacija odgojitelja, stručna podrška odgojiteljima i sudjelovanje zajednice. Rad s djecom koja imaju teškoće u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje iziskuje kontinuirani profesionalni razvoj svakog odgojitelja i entuzijazam u radu za usvajanje novih znanja i vještina. Kompetencije odgojitelja za rad s djecom s teškoćama određene su vrijednostima, uvjerenjima i stavovima koje on posjeduje i pri tome upravo oni upravljaju odgojno-obrazovnim radom. Stavovi odgojitelja snažno dakle utječu na oblikovanje stavova djece.

Kada govorimo o djeci s teškoćama, potrebno je istaknuti važnost obitelji i obiteljskog okruženja. Roditelji vrlo brzo uvide da njihovo dijete nije poput svojih vršnjaka. Pomalo se ne snalaze u novonastaloj situaciji i neopходne su im pomoć i podrška odgojitelja i stručnog tima. Stavovi roditelja urednog razvoja isto tako mogu djelovati na ozračje u vrtiću i prilagodbu djeteta s teškoćama.

Inkluzijski odgoj i obrazovanje

Demokratizacija obrazovanja polazi od toga da svako dijete, bez obzira na njegove mogućnosti i sposobnosti, posjeduje pravo na obrazovanje. U

literaturi se navodi kako je „odlučujuće za suvremenu sliku djeteta mišljenje da dijete u prvim godinama života usvaja vodeće spoznajne modele iz svog okruženja te da sociokulturni procesi razumijevanja određuju putove i obrasce kako dijete stupa u kontakt sa svijetom i kako ga razumije“ (Maleš, 2011, 19). U skladu s tim, Miljak (1996) ističe kako je djetinjstvo relevantno razdoblje za razvoj djeteta kao individue, što uključuje njegov socijalni identitet, sposobnosti i razumijevanje svijeta oko sebe. Suvremene spoznaje iz područja odgoja i obrazovanja opisuju dijete kao „aktivno, kreativno i kompetentno biće koje na svoj jedinstveni način konstruira i sukonstruira svoje znanje, razumijevanje svijeta i utječe na svoj razvoj“ (Maleš, 2011, 7). U okviru navedenog iznose se sljedeće postavke: „dijete je osobnost već od rođenja i treba ga ozbiljno shvaćati i uvažavati; dijete nije objekt u odgojnom procesu već je socijalni subjekt koji participira, konstruira i u velikoj mjeri određuje svoj vlastiti život i razvoj; djetinjstvo nije samo pripremna faza za budući život, već životno razdoblje koje ima svoje vrijednosti i kulturu; djetinjstvo je proces socijalne konstrukcije koji djeca i odrasli zajednički izgrađuju; djetinjstvo je proces koji se kontekstualizira uvijek u relaciji s određenim prostorom, vremenom i kulturom te varira s obzirom na različitost uvjeta i kulture u kojima se događa; ne postoji univerzalno dijete ni univerzalno djetinjstvo“ (Maleš, 2011, 7). Kada govorimo o inkluzivnom odgoju i obrazovanju u ranom djetinjstvu, ono „podrazumijeva zajedništvo u vrijednostima, postupanju (pristupa ili politika) i praksi kojom se podržava pravo svakog djeteta i njegove obitelji“ (Pintarić Mlinar, 2014, 39). Neki autori objašnjavaju kako „djeca s teškoćama uče i odgajaju se s djecom urednog razvoja zahvaljujući čemu imaju jednake mogućnosti pri spoznavanju osnovnih vrednota, kao i u razvoju svojih spoznajnih, tjelesnih, društvenih i emocionalnih sposobnosti“ (Daniels i Stafford, 2003, 7). U samom procesu uključivanja u redoviti odgojno-obrazovni sustav sudjeluju odgojitelji, stručni tim, djeca unutar skupine te njihovi roditelji i roditelji djece s teškoćama. Kako bi rana odgojno-obrazovna inkluzija bila uspješna, ključno je upravo to da odgojitelj koji je u neposrednoj interakciji s djecom za vrijeme njihov boravka u vrtiću svakodnevno komunicira s roditeljima i koordinira praksu s članovima stručnog tima. Kako ističe Zrilić (2013), odgojitelj treba omogućiti djetetu koje ima određenu teškoću osjećaj pripadnosti, sigurnosti i poštovanja i pomoći mu da doživi uspjeh. Sukladno tomu, Slunjski napominje kako „kvalitetno profesionalno pripremljen odgojitelj svoj odgojno-obrazovni

rad fleksibilno prilagođuje situacijama koje se u vrtiću događaju, vodeći računa o potrebama, interesima i mogućnostima djece u određenom trenutku“ (Slunjski, 2012, 35). Svakodnevni izazovi koje prolaze odgojitelji „odnose se na stvaranje inkluzivnog ozračja i veću suradnju s roditeljima djece s teškoćama u razvoju te na poticanje ostvarivanja zadovoljavajućih vršnjačkih odnosa unutar skupine“ (Višnjić Jevtić, 2015, 14). Ujedno se ističe kako „odgojitelj svoja odgojno-obrazovna djelovanja ugrađuje u mnoštvo neplaniranih situacija koje se u njegovu svakodnevnom radu s djecom nebrojeno puta pojavljuju, različito od pristupa kojim se odgoj i obrazovanje djece nastoji postići samo posebno planiranim aktivnostima sa striktno određenim ciljem“ (Slunjski, 2011, 34). Neka osnovna načela koja treba uzeti u obzir pri uključivanju djece u redovne institucije jesu sljedeća: pozitivan odnos prema različitosti, što znači različite mogućnosti u obrazovanju sve djece; prihvaćanje i druženje s vršnjacima; uzimanje u obzir individualnih potreba sve djece, što zahtijeva fleksibilnost i prilagođavanje razlikama, obrazovanje po fleksibilno zasnovanom kurikulumu, angažiranost stručnjaka različitih profila, odgovarajući materijalni uvjeti (pomagala u učenju) i pomoć asistenata u nastavi, volontera.

Brojne su prednosti inkluzivnih grupa, a usmjerene su na dijete, roditelje, odgojitelje i lokalnu zajednicu. Prema Daniels i Stafford (2003, 9), „djeca s teškoćama lako razvijaju određene odnose na način kako ih razvija većina djece putem individualnih pokušaja“ i, u skladu s tim, prednosti su inkluzivnih grupa za svu djecu mnogobrojne. Djeca koja imaju teškoće imat će model ponašanja u vršnjacima urednog razvoja, a u isto vrijeme djeca koja nemaju teškoće razvijat će razumijevanje i osjetljivost za različitosti prema prijateljima s teškoćama. Istraživanja pokazuju kako su djeca koja nisu imala teškoće, a odgajana su u inkluzivnim grupama, poboljšala odnose s ljudima koji su drukčiji od njih samih. Pri tome su razvili „jaču društvenu odgovornost i izrazitije društveno samopouzdanje“ (Daniels i Stafford, 2003, 10). Pintarić Mlinar (2014) napominje kako je kompetencija odgojitelja za rad s djecom s teškoćama određena vrijednostima, uvjerenjima i stavovima koje on posjeduje i pri tome upravo oni upravljaju odgojno-obrazovnim radom. Iz toga proizlazi kako „umijeće snalaženja odgajatelja u nepredvidivim situacijama i korištenje njihovim odgojno-obrazovnim potencijalom odražavaju pedagoški profesionalizam odgojitelja“ (Slunjski, 2011, 36). Važno je naglasiti i odgojiteljevu potporu roditeljima djece s teškoćama. Njihova stručnost, kao i socijalne

kompetencije, značajno poboljšavaju suživot u inkluziji. Ne manje važnu ulogu imaju i roditelji djece urednog razvoja koji svojim stavovima djeluju na djecu. Pozitivnim stavovima unaprijeđujemo ozračje u inkluzivnim vrtićima.

Timski rad odgojitelja i stručno-razvojnog tima također je relevantan za stvaranje inkluzivne grupe. Svaki pojedinac unutar skupine mora razumjeti i uvažiti specifične ciljeve u odgojno-obrazovnom radu i vjerovati u njih, pridonositi timu izvršavanjem svoje uloge, aktivno sudjelovati u planiranju i usklađivanju, biti spreman samostalno raditi i surađivati s drugima, predlagati, sugerirati i poticati, imati razvijene komunikacijske vještine, težiti cjeloživotnom učenju i primjeni naučenog znanja. Teškoće koje posebno iziskuju stručne kompetencije odgojitelja i djelovanje u sastavu stručnog tima svakako su poremećaji iz spektra autizma, kao sveobuhvatnog poremećaja osobnosti. Ustanove ranog odgoja i obrazovanja predstavljaju specifično okruženje u okviru kojeg djeca usvajaju komunikacijske vještine igrom, rutinom i dnevnim ritmom što uključuje socijalne vještine (Vrljićak i sur., 2016). Teškoće u komunikaciji, nedostatak neverbalnih vještina, nemogućnost sudjelovanja u aktivnostima karakteristike su djece s poremećajima iz spektra autizma pa smo u jednom dijelu istraživanja imali tvrdnje koje se odnose na ovaj poremećaj. Važno je imati na umu kako se pozitivne promjene u procesu odgoja i obrazovanja djece s autizmom ne događaju slučajno, već one uvelike ovise o samim znanjima i vještinama odgojitelja. Odgojitelj dakle mora biti dobro pripremljen i njegova glavna zadaća trebala bi se odnositi na poticanje prijateljstava među djecom s pomoću različitih zajedničkih aktivnosti koje mogu potaknuti međusobnu interakciju (Sunko, 2010). Dmitrović (2011) navodi nekoliko osnovnih pristupa uključivanju djece s autizmom u sustav redovnog odgoja i obrazovanja, a oni uključuju nadilaženje društvenih predrasuda i podjelu, kvalitetno obrazovanje odgojitelja, edukaciju samih roditelja autistične djece i praćenje napretka učenika. Inkluzijom autistične djece otvaraju se mogućnosti za njihovu interakciju s vršnjacima urednog razvoja koje djeca s teškoćama nerijetko imitiraju i tako usvajaju specifične društvene norme ponašanja, posebice one vezane uz komunikaciju. Inkluzija dakle potiče međusobno učenje, igranje i suradnju djece različitih sposobnosti, što pospješuje njihov razvoj u osobe pune razumijevanja i poštivanja za druge. Odnosi s drugom djecom u okolini konačno mogu pozitivno utjecati na mogućnosti autističnog djeteta i njegov socijalni i mentalni razvoj,

a postoji ovih nekoliko osnovnih područja na koje vršnjaci posredno ili neposredno utječu: razvitak društvenih vrijednosti i stavova, svjetonazor i opće sposobnosti, socijalne vještine i obrazovna postignuća (Dmitrović 2011).

Empirijsko istraživanje

Cilj je istraživanja ispitati mišljenja i stavove roditelja djece urednog razvoja o inkluzivnom odgoju i obrazovanju s posebnim naglaskom na stavove o uključivanju djece s autizmom.

Na temelju definiranog cilja istraživanja određeni su sljedeći zadaci istraživanja:

1. Ispitati stavove roditelja o važnosti i dobrobiti inkluzije
2. Utvrditi stavove roditelja o uključivanju djece s autizmom u skupine s djecom urednog razvoja
3. Istražiti stavove roditelja o suradnji s odgojiteljima i stručnom službom.

Hipoteze: **H1** – Inkluzija doprinosi boljem socioemocionalnom razvoju djece s teškoćama

H2 – Stavovi roditelja o uključivanju djece s autizmom pozitivni su

H3 – Suradnja odgojitelja, stručnog tima i roditelja temelj je uspješne inkluzije djeteta s teškoćama.

Za potrebe ovog istraživanja oblikovan je anketni upitnik, a prilikom obrade podataka korištena je deskriptivna statistika. Anketa obuhvaća ova dva ključna dijela: demografske varijable (dob roditelja, spol, stručna sprema) i specifične tvrdnje na koje će roditelji odgovarati u obliku Likertove ljestvice (pet stupnjeva¹⁵⁷). Uzorak ispitanika obuhvaća 284 roditelja iz Šibensko-kninske županije.

¹⁵⁷ Ispitanici su svoje mišljenje mogli izraziti odabirom jednog od ovih odgovora: uopće se ne slažem, uglavnom se ne slažem, niti se slažem niti se ne slažem, uglavnom se slažem i u potpunosti se slažem.

Osnovne demografske varijable ispitanika

Dobiveni rezultati pokazali su kako je većina ispitanika u dobi od 41 do 50 godina, njih 27,3%, 20% ispitanika u dobi je od 36 do 40 godina. U dobi od 31 do 35 godina ukupno je 15,7% ispitanika. Jednak broj ispitanika, njih 13,3%, u dobi je od 26 do 30 godina te u dobi od 18 do 25 godina. Najmanji broj ispitanika u dobi je od 51 godine, njih 10,4%. Najveći postotak ispitanika ženskog je spola – njih 97,25%, dok je muškog spola njih 2,75%. Najveći je broj ispitanika iz malog grada, njih 41,2%, iz velikog je grada njih 38,5%, dok je iz sela 20,3% ispitanika. Najmanji broj ispitanika završio je magisterij ili doktorat, njih 13,4%. Viši ili visoki stupanj obrazovanja ima 64,3% ispitanika, a srednjoškolsko obrazovanje 22,3% ispitanika.

Rezultati istraživanja

Deskriptivna analiza odgovora prema svakoj tvrdnji (H1)

Na pitanje o prihvaćanju djece s teškoćama i njihovu uključivanju u redoviti vrtić u potpunosti se slaže 42,6% ispitanika, a 43,4% se uglavnom slaže; ukupno 9,1% posto ispitanika niti se slaže niti se ne slaže. Ipak, 3,4% je onih koji se uglavnom ne slaže i 1,5% ispitanika koji se uopće ne slaže s ovom tvrdnjom.

Za tvrdnju *Inkluzija djece s teškoćama u redovit sustav odgoja i obrazovanja doprinosi razvijanju interakcija* 137 (48,2%) ispitanika je reklo da se u potpunosti slaže, a uglavnom se slaže njih 114 (40,1%). Niti se slaže niti se ne slaže 24 (8,4%) ispitanika. Ostali se uglavnom s tvrdnjom ne slažu, njih 7 (2,4%) ili se uopće ne slažu 2 ispitanika (0,7%).

Za tvrdnju *Inkluzija ima za cilj poticanje socijalno-emocionalnog razvoja* 157 (55,2%) ispitanika je odgovorilo da se u potpunosti slaže, a 105 (36,9%) njih se uglavnom slaže. Niti se slaže niti se ne slaže njih 12 (4,2%), 8 (2,8%) njih se uglavnom ne slaže, dok se 2 (0,7%) ispitanika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom.

Inkluzija daje svakom djetetu osjećaj pripadnosti i partnerstva: 176 (61,9%) ispitanika se u potpunosti slaže, 71 (25%) ispitanik se uglavnom slaže, niti

se slaže niti se ne slaže njih 24 (8,4%), 10 (3,5%) ispitanika se ne slaže, a 3 (1,05%) se uopće ne slaže.

Inkluzija omogućuje djeci s teškoćama povezivanje s djecom koja nemaju teškoće u razvoju: 162 (57%) ispitanika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, 82 (28,8%) se ispitanika uglavnom slažu, 21 (7,3%) ispitanik niti se slaže niti se ne slaže. Ne slaže se 11 (3,8%) ispitanika i uopće se ne slaže njih 5 (1,7%) s navedenom tvrdnjom.

Inkluzija predstavlja proces stapanja djece koja imaju razvojne teškoće s djecom koja nemaju teškoće u ozračju unutar kojega se djeca igraju, uče i žive: 174 (61,2%) ispitanika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, 82 (28,8%) ispitanika se uglavnom slažu. Niti se slaže niti se ne slaže njih 16 (5,6%), 8 (2,8%) njih se uglavnom ne slaže, a 4 (1,4%) ispitanika se uopće ne slaže.

Deskriptivna analiza odgovora prema svakoj tvrdnji (H2)

Autizam obuhvaća teškoće u komunikaciji, igri i motorici: 117 (59,8%) ispitanika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, 105 (36,9%) ih se uglavnom slaže, 39 (13,7%) ispitanika niti se slaže niti se ne slaže, 14 (4,9%) njih se uglavnom ne slaže, a 9 (3,1%) ih se uopće ne slaže.

Djeca s autizmom imaju pravo na uključivanje u odgojno-obrazovnu ustanovu: 207 (72,8%) ispitanika odgovorilo je da se u potpunosti slaže s tvrdnjom, a 57 (20%) njih se uglavnom slaže, 17 (5,9%) se niti slaže niti ne slaže, 3 (1,05%) ispitanika se uglavnom ne slaže. Nije zabilježen nijedan odgovor općeg neslaganja.

Djeca urednog razvoja imaju višestruke koristi od inkluzije djece s autizmom: 183 (64,4%) ispitanika odgovorilo da se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, a njih 55 (19,3%) se uglavnom slaže. Niti se slaže niti se ne slaže s ovom tvrdnjom 37 (13%) ispitanika. Uglavnom se ne slaže 6 (2,1%), a njih 3 (1,05%) uopće se ne slaže.

Djeca s autizmom imaju višestruke koristi u procesu inkluzije: 208 (73,2%) ispitanika se u potpunosti slaže, a 57 (20%) njih uglavnom se slaže. Niti se slaže niti se ne slaže njih 9 (3,1%), a 10 (3,5%) ispitanika uglavnom se ne slaže da djeca s autizmom imaju višestruke koristi u procesu inkluzije. Nije zabilježen nijedan odgovor općeg neslaganja.

Inkluzija u predškolskoj ustanovi pomaže svakom djetetu u razvoju socijalne kompetencije: 227 (79,9%) ispitanika u potpunosti se slaže, a uglavnom se

slaže njih 41 (14,4%) s ovom tvrdnjom. Niti se slaže niti se ne slaže njih 9 (3,1%), a 7 (2,4%) ispitanika uglavnom se ne slaže. Nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Inkluzija djeteta s autizmom pomaže razvoju njegovih komunikacijskih vještina: 185 (65,1%) ispitanika u potpunosti se slaže, a uglavnom se slaže 66 (23,2%) ispitanika s ovom tvrdnjom. Niti se slaže niti se ne slaže 27 (9,5%) ispitanika, a njih 6 (2,1%) uglavnom se ne slaže s tvrdnjom. Nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Odgovatelj treba imati posebne edukacije i stručne kompetencije za rad s djecom s autizmom: 190 (66,9%) ispitanika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, 51 (17,9%) ispitanik uglavnom se slaže, 31 (10,9%) se niti slaže niti ne slaže, a 12 (4,2%) ih se uglavnom ne slaže s tvrdnjom. Nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Deskriptivna analiza odgovora prema svakoj tvrdnji (H3)

Inkluzija se temelji na suradnji odgojitelja, stručnih suradnika, roditelja i djece: U potpunosti se s ovom tvrdnjom slaže 181 (63,7%) ispitanik, a 90 (31,6%) njih uglavnom se slaže. Niti se slaže niti se ne slaže 6 (2,1%) ispitanika, 5 (1,7%) ih se uglavnom ne slaže, a 2 ispitanika (0,7%) uopće se ne slažu s ovom tvrdnjom.

Suradnja se temelji na otvorenoj komunikaciji, toleranciji, prihvaćanju, razumijevanju i skrbi: u potpunosti se s ovom tvrdnjom slaže 195 (68,6%) ispitanika, a njih 67 (23,5%) uglavnom se slaže. Niti se slaže niti se ne slaže 17 (5,9%) ispitanika, a 5 (1,7%) ih se uglavnom ne slaže. Nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Suradnja sa stručnim timom temelj je uspješnog uključivanja djeteta s teškoćama u redoviti vrtić : 192 (67,6%) ispitanika u potpunosti se slaže s ovom tvrdnjom, 64 (22,5%) njih uglavnom se slaže. Niti se slaže niti se ne slaže njih 15 (5,2%). Uglavnom se ne slaže 10 (3,5%), a uopće se ne slaže 3 (1,05%) ispitanika.

Suradnja sa stručnim timom neizostavan je dio tretmana djeteta s autizmom: s ovom tvrdnjom u potpunosti se slaže 195 (68,5%) ispitanika, a uglavnom se slaže 61 (21,4%) ispitanik. Ukupno 18 (6,3%) ispitanika niti se slaže niti se ne slaže s ovom tvrdnjom. Uglavnom se ne slaže njih 8 (2,8%), dok se 2 (0,7%) ispitanika uopće ne slaže s tvrdnjom.

Suradnja uključuje kompletan stručni tim – logoped, defektolog, psiholog, pedagog: u potpunosti se s ovom tvrdnjom slaže 218 (76,7%) ispitanika, a uglavnom se slaže njih 49 (17,2%). Deset (3,5%) ispitanika niti se slaže niti se ne slaže s ovom tvrdnjom. Uglavnom se ne slaže 7 (2,4%) ispitanika, a nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Suradnja je najbolji oblik podrške roditeljima djece s teškoćama: u potpunosti se s ovom tvrdnjom slaže 193 (67,9%) ispitanika, a 77 (27,1%) ih se uglavnom slaže. Niti se slaže niti se ne slaže njih 12 (4,2%), uglavnom se ne slaže 2 (0,7%) ispitanika, a nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Inkluzijom djece s teškoćama u predškolski program potiče se njihov razvoj, kao i razvoj one djece koja nemaju razvojne teškoće: u potpunosti se s ovom tvrdnjom slaže 180 (63,3%) ispitanika, a 54 (19%) ispitanika uglavnom se slaže. Niti se slaže niti se ne slaže 31 (10,9%) ispitanik, a uglavnom se ne slaže 19 (6,6%) ispitanika. Nije zabilježen nijedan odgovor *uopće se ne slažem s tvrdnjom*.

Zaključak

Inkluzivnim odgojem i obrazovanjem od najranije dobi naglašava se važnost uloge odgojitelja zbog izravne komunikacije u interakciji s djecom, svakodnevne komunikacije s roditeljima i koordinacije s članovima stručnog tima. Rad s djecom s teškoćama zahtijeva puno razumijevanja, znanja, strpljenja i ljubavi. Odgojitelj treba imati entuzijazam za cjeloživotno obrazovanje i stalno usavršavati svoje kompetencije. Posebno je važno u vrtiću stvoriti ozračje prihvaćanja, povjerenja i pripadnosti skupini kako bi se sva djeca osjećala dobrodošlo i u potpunosti mogla razvijati vlastite potencijale.

Istraživanjem prikazanim u ovom radu ispitana su mišljenja roditelja o tome može li se dijete s teškoćama uspješno uključiti u redovitu odgojnu skupinu. Velik broj ispitanika, njih 86%, slaže se s tim da djeca s teškoćama trebaju biti uključena u redovite vrtiće jer inkluzija doprinosi boljem socioemocionalnom razvoju djece s teškoćama, čime je potvrđena H1.

Iako je autizam sveobuhvatni poremećaj i djeca teško surađuju i komuniciraju s okolinom, velik postotak roditelja smatra da imaju jednaka prava

na uključivanje u predškolske ustanove kao i djeca urednog razvoja te je 92% ispitanika izrazilo svoje slaganje s tom tvrdnjom. Time je potvrđena H2. Prema rezultatima istraživanja, suradnja odgojitelja, stručnog tima i roditelja temelj je uspješne inkluzije djeteta s teškoćama u redovitu ustanovu, što je prepoznalo 95% roditelja. Time je potvrđena hipoteza H3.

Iako još uvijek ima roditelja koji se u potpunosti ne slažu s tvrdnjama oko dobrobiti inkluzije, i ovo istraživanje pokazuje kako je društvo sve više senzibilizirano za integraciju, što je jedini i pravi put k inkluziji i ostvarivanju prava djece s teškoćama. Inkluzija zahtijeva višu razinu uvažavanja djece s teškoćama, oni postaju potpuno ravnopravni sudionici u odgojno-obrazovnom procesu u okviru kojeg je osigurana kontinuirana individualna pomoć u situacijama kada je neophodna.

Literatura

- Daniels, E. R., Stafford, K. (2003). *Kurikulum za inkluziju*. Zagreb: udruga roditelja Korak po korak.
- Dmitrović, P. O. (2011). Preduvjeti za primjenu inkluzije. *Metodički obzori*, 13(6), 69-82.
- Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranog odgoja*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju Zagreb.
- Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Velika Gorica, Zagreb: Persona.
- Pintarić Mlinar, Lj. (2014). *Priručnik za razvoj inkluzivnih ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Jastrebarsko. Dječji vrtić Radost.
- Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja: istraživanje i konstrukcija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil.
- Sunko, E. (2010). Inkluzija djece s autizmom s gledišta odgojitelja. *Školski vjesnik*, 59(1), 113-126.
- Vrljićak, S., Fry Škrinjar, J., Stošić, J. (2016). Evaluacija tranzicijskog vrtićkog programa za djecu s poremećajem iz spektra autizma. *Logopedija*, 6(1): 14-23.
- Višnjčić Jevtić, A. (2015). *Razvoj inkluzivne prakse u dječjim vrtićima. Postojeće obrazovanje odgojitelja za inkluzivnu praksu*. Zagreb: Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.
- Zrilić, S. (2013). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole: priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF PARENTS' ATTITUDES TOWARD THE INCLUSION OF CHILDREN WITH DISABILITIES IN EARLY AND PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

Inclusive upbringing and education cover unity in values, approach, and practice, which point out the rights of a child and its family. With the democratisation of society, early and preschool upbringing and education become the foundation for building inclusive upbringing and education in an upbringing and educational system. The inclusiveness of children with disabilities in their regular upbringing and educational system has a positive influence on their behaviour and learning, thus achieving equality in their educational possibilities.

Although there is a lot of research on the attitudes of parents of orderly developed children toward the inclusion of children with disabilities in regular kindergartens, they differ, and recent research shows increasingly positive attitudes. This means that we have moved away from integration itself. It is important to emphasize how the presently generally accepted social model starts with the assumption that the position of people and children with disabilities and their discrimination is socially conditioned. The basic issue emphasized is the relationship of society towards them. Inclusiveness promotes activities that help children with disabilities develop their full individual potential, become independent, and participate in the wider social community.

The paper presents the results of research on a randomly selected sample of 284 parents of children with normal development who are in the group with children with disabilities. One part of the question referred to the attitudes of parents toward the inclusion of children with autism as a comprehensive developmental disorder that, due to difficulties in social interactions and communication in general, requires the greatest involvement of educators as well as parents. It is interesting to point out that the majority of young and highly educated parents responded to the survey, and their attitudes proved to be extremely positive.

Keywords: inclusion, parents' attitudes, children with disabilities, peers.